

بيان القياس وأركانه

So Katakas (Al Qiyas) a Go So Manga Rokon Iyan

al Khutbah 94

Ki: Alim, Hassanor M. Alapa

al Murshid al Am

al Insan Islamic Assembly of the Philippines

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَسَيِّئَاتِ
أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا, وَأَشْهَدُ أَلَّا
إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ, اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ
وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَمَنْ اهْتَدَى يَهْدِيهِ إِلَى
يَوْمِ الدِّينِ ... وَبَعْدُ:.

فَيَا عِبَادَ اللَّهِ يَقُولُ الْحَقُّ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي الْقُرْآنِ الْكَرِيمِ:
قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ
عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (البقرة ٣١)

Innalhamda lillāhi nahmaduhu wa nastānuhu wa nastagfiruh, wa
na'ūdubillāhi min shurūri anfusinā wa sayyiāti a'mālinā, man yahdihillāhu
falā mudhillalahu, wa may yudhlil falan tajida lahu waliyyan murshidā, wa
ash'hadu allā ilāha illallāhu wahdahu lā sharīka lahu, wa ash'hadu anna
Mohammadan abduhu wa rasūluh, Allāhumma salli wa sallim wa bārik alā
Mohammadin sallallāhu alayhi wa salallama wa alā ālihi wa sahbihi wa
manihtadā bihad'yihī ilā yawmidd dīn wa ba'du:

Fayā ibādallāhi, Yaqūlul Haqqu Tabāraka wa Ta'ālā fil Qur'ānil Karīm:

Qulnah bitū minhā jamīan fa'immā ya'tiyannakum minnī hudan faman
tabī'a hudāya falā khawfun alayhim wa lā hum yahzanūn (al Baqarah 31).

So langowan a podipodi a go so samporna' a bantog na rk o Allāh ﷺ,
bantogn tano Skaniyan go mamangni tano ron sa tabang, a go mangni

tano Ron sa sapngan Iyan so manga dosa tano, go lomindong tano ko Allāh ﷻ phoon ko manga antiyor o manga ginawa tano, a go so pangararata o manga galbk tano, sa taw a toroon skaniyan o Allāh ﷻ, na da' a makadadag on, na sa taw a dadagn iyan na di nka dn mitoon sa salinggogopa iyan a phakatoro' on.

Manga Oripn o Allah:

Imanto na miakatpas tano pman sanká'i a bandingan a so kataks sii ko kokoman o Shari'ah. Sa oman tano makaisg ko giikapamagosaya ko Islam na pphamagoman so kapphakadalm o manga bandingan tano ka kagiya waraan anan o tolangd a kapaganad ko agama a patoray a pphakablang a go pphakadalm so manga goliling o osayan ka an makala' so giimanggona o sanang a Muslim sanká'i a manga khutbah tano.

Inosay tano sa onaan a mataan a so kitab na piakatindg iyan so manga Dalil a go piakamoayan iyan so manga toos a khikilala ko manga kokoman, go piakatoron iyan a pd ko manga titayan sa matitimbl a mapapayag ko Qur'an a go so *Sunnah* a phakisabotan iyan so manga kokoman a mazasagintas, a go so salakaw ron a khikatitimbl, go piakay niyan so kapagijitihad ka an mazagintas ankoto a khikatitimbl ka an matarotop sanká'i a *Shari'ah* so kalalankap iyan a go so kapakaaayon iyan a go so katatatap iyan a somosoat sa taman sa kapangwarisi o Allāh ko doniya a go so madadalm on.

Na sa taw a binntayin iyan so manga Ayat a kokoman a go so manga Hadith o kitab na khato'on iyan on so madakl a phagonotan o kokoman so kapphayaga niyan ko sabap iyan a so misabap on na inisogo' ka an kasaboti a go katanodi a mataan a so manga kokoman na mitotompok ko manga sabap iyan sa phliyot a pd iyan ko kaaadn a go so kaada', a go so Rasulullah ﷺ ko kaphagiza'i ron ko manga kokoman o minitana' a btad na aya bo' a pzanaan iyan na so kapphayaga niyan ko kokoman ko sabaad a manga masa, sa adn pman a phagalowin iyan ko pphangingiza' so datar o iniiza' iyan ka an kasaboti o pphangingiza' sa so dn so ginawa niyan ko kokoman sa oriyan iyan na tankdn iyan on. Sa giyoto na manga gonana'o a phoon on sii ko asal a pd ko manga pakaasal o kitab a so kapakandatar o nganin a zaginda'i sii ko kokoman sabap ko kandatar iran sii ko btad a makatitimo' kiran a ron maptharagombalay so kokoman iran a dowá.

Phoon sii na minipatoray ko *Mujtahid* a kaplolobaa niyan ko manga kokoman o Allāh amay ka di niyan matoon ko Kitab o Allāh odi na sii ko *Sunnah* o Rasulullah ﷺ odi na sii ko kiaopakati ron sii ko masa a miaona a kaplobaa niyan on ko manga btad a miamangitana' a so miatankd on so

kokoman sa minggolalan ko isa ko manga dalil a tlo a miaona sii ko btad a makasasaginda sii ko gii niyan plolobaan so kokoman iyan, na amay ka matoon iyan na plobaan iyan so maana a so misabap on na piakanggolalan so kokoman iyan a skaniyan so pmbthowan sii ko *Istilah* (maana niyan ko kitab) sa Sabap o Kokoman (*Illat al Hukm*), na amay ka maknal iyan a go matoon iyan a skaniyan na maaadn sii ko minitana' a btad a bago na makabagr sa pamikiran iyan a siran a dow a na makandadatar sa kokoman sabap ko kapakandadatar iran sa sabap sa itaalok iyan on a go tatapn iyan on so kokoman iyan.

Giyanka'i a galbk na giya'i i pmbthowan sa *al Qiyas*. A skaniyan na Dalil a piakatindg o Kitab sa pantag sa an katokawi so manga kokoman ogaid na di kaphagapasan inonta bo' amay ka da' a matoon a dalil a mabagr a di skaniyan sabap san na miabaloy a skaniyan na sii ko pankat a ika pat ko kaaatora ko manga dalil.

So kapagosaya ko Qiyas ko kababaloy niyan a dalil na pangindaw niyan so kaosaya ko maana niyan, so kapkhaparo niyan, so kapkhitana' iyan, a go so phizosonan iyan ka an katokawi so manga darpa' a kiazosopakaan on oriyan iyan na so bandingan ko kababaloy niyan a bagr a dalil, go ino skaniyan ba dalil a lankap a pnggolalan ko langowan a isosogo' o kitab antaa ka ba sii bo' ko sabagi on, oriyan iyan na so osayan ko manga rokon iyan a go so manga sarat iyan a go so kapipiya niyan, a go so bandingan ko sabap (*Illah*) a go so kiambagibagi' iyan a go so manga lalan o kapkhatatap iyan a go so salakaw san a manga bandingan a mitotompok on.

SO OSAYAN O QIYAS:

So Qiyas ko maana niyan ko manga ulama ko Usul na inosay ran sa osayan a madakl a makambibidabida' i lapiyat, sa sii oto miakapoon ko kambidabida' o pamikiran iran ko *Qiyas* o ino skaniyan na dalil a piakatindg o kitab sa pantag sa khitoro'on iyan ko manga kokoman antaa ka ba skaniyan na taong o *Mujtahid*?

Pd ko manga *Usuli* so aya tindg iyan na so Qiyas na dalil a kitab a piakatindg skaniyan o kitab sa pantag sa kazawa'i niyan ko manga kokoman o pphamangitana' a btad a so da bathka o manga titayan so manga kokoman iyan mlagid o inilay skaniyan o *Mujtahid* antaa ka da, sa miatoon o tomiaks antaa ka da, sa datar oto a amay ka so titayan a pd ko Kitab a go so *Sunnah* na dalil a piakatindg skaniyan o Kitab ka an mabaloy a dalil ko kokoman sa mlagid o inilay skaniyan o *Mujtahid* sa piakambowat iyan a phoon on so kokoman antaa ka da, sa datar oto a khaadn so Qiyas sa datar iyan, sa pitharo' iran a: Gowani a maadn so

dalil a di khatokawan inonta bo' o nggolalan sa galbk o *Mujtahid* na miapakay so kapakanggolalana on sii rkaniyan sa nggolalan sa katharo' a *majaz*.(so kapakalampasa ko maana o khatharo' ko pakaasal iyan a maadn on so karina).

Sabap roo na tiaarif iran so Qiyas sa:

Skaniyan so kapakandatar ko kokoman o da maaloy so kokoman iyan san ko miabathk so kokoman iyan sii ko Illah (sabap) iyan.

So kadaklan ko manga *Usuli* na aya kpit iran na so Qiyas na galbk o *Mujtahid* ka kagiya skaniyan i pphayag a go pzawa' ko kiapakaplagida o kitab ko da maaloy so kokoman iyan san ko miabathk so kokoman iyan sii ko sabap (*Illah*) niyan, a go kagiya so kalangkapan a kaphagosara ko Qiyas na pphakitokawan iyan so kababaloy niyan a galbk o *Mujtahid* sa khatarima' a go kasanka' sa sii khailay sankoto a pamikiran, sa maptharo' a: Giya'i na Katakas (Qiyas) a mapiya na giyoto na Qiyas a binasa, na giyoto na Qiyas a mbida' sa waraan (*qiyas maal fariq*) a go so salakaw roo a pd sa manga katharo' a so di pakapnggolalann inonta a sii ko galbk o *Mujtahid* a di makaplalagid sa sabap (*illah*) sii ko kamataani ron.

Sabap roo na tiaarif iran so Qiyas sa skaniyan so kapakandatar o da maaloy so kokoman iyan san ko miaaloy so kokoman iyan, sii ko kokoman, sabap ko kapakandatar iran sa sabap (*illah*).

Amay ka miaknal tano a mataan a so Kitab na bialoy niyan so kapakandatar o dow a btad sii ko sabap (*illah*) a toos ko kapakandatar iran sii ko kokoman na skaniyan na btad a rankom a di khaadn inonta bo' a sii ko rankom o pizatimanan iyan a so di khaadn o di nggolalan sa galbk o *Mujtahid* a skaniyan i giimlologa' ko saginda oriyan iyan na plolobaan iyan so sabap o kokoman iyan oriyan iyan na ilayin iyan so kaaadn iran a dow a sii ko minitana' a btad a so thatapn on so kokoman na amay ka matarotop on oto na maadn so Qiyas.

Sa amay ka miaknal tano to na makarayag rki tano a mataan a so qiyas a giipololobaan a so igira miaadn a matatarotop iyan so manga rokon iyan a go so manga sarat iyan na maadn a mapiya, na o mabinasa so isa on na maadn a binasa, na skaniyan na galbk o *Mujtahid*, sa giyanan na di niyan maphakada' so kababaloy niyan a dalil a kitab ka kagiya so kitab na skaniyan i minitong on sa o da itongn o kitab na di khabaloy a dalil iyan.

Sabap san na zamili' tano sa *Ta'rif* iyan a phakaayon sankanan a pamikiran, sa tharo'on tano a:

SO QIYAS: Na skaniyan so kitompokn ko isa a btad a da' a miakambowat a titayan a go Ijma' ko kokoman iyan, ko isa a btad a salakaw a miatankd so kokoman iyan sa minggolalan ko isa sankoto a dowā, sabap ko kapakapag'pda iran sii ko sabap o kokoman a so di khatokawan sa ba giya bo' a katawi ko basa.

Aya maana oto na amay ka so *Mujtahid* na miado ron so btad na go da' a matoon iyan a kokoman iyan a mapayag ko Qur'an a go so *Sunnah* a go da' a miaadn a *Ijma'* a komiokom on na makaphangilay skaniyan sa saginda niyan a so miatankd so kokoman iyan na amay ka makatoon a go maknal iyan so sabap (illah) o kokoman iyan sa nggolalan ko manga okit o kapkhatokawi ko sabap oriyan iyan na matoon iyan anka'i a sabap a maaadn ko btad a minitana' na aya maphamikir iyan na so kapakapag'pda iran sii ko kokoman sabap ko kapakapag'pda iran sii ko sabap iyan sa ithompok iyan so ika dowā san ko paganay sii sankoto a kokoman.

Odi na so *Mujtahid* na amay ka ilayin iyan so kokoman a matatankd sabap ko dalil a Kitab odi' na *Sunnah* odi na *Ijma'*, na go pangilayin iyan so sabap iyan na go niyan maknal na go niyan matoon a giyanka'i a sabap (illah) na maaadn ko btad a salakaw a so da' a miatankd on a kokoman, na aya khatankd iyan sa pikir iyan na giyanka'i a kokoman na tatap mambo' sii sankoto a btad ka kagiya so kiapakapagpda' iran ko sabap na khikokom iyan so kapakapag'pda iran sii ko kokoman sa ithaalok iyan so btad a da' a miapayag on a kokoman sankoto a btad a miapayag so kokoman iyan sa giyanka'i a galbk na aya pmbthowan sa Qiyas, ogaid na khaimolngan a giyanka'i a khitompokn ko isa a btad ko salakaw ron na di khaadn a Qiyas inonta bo' o maadn so sabap iyan a di khaknal o di nggolalan sa *Ijtihad*. Amay pman ka so kakhatokawi ko sabap na di mangingindaw sa *Ijtihad* ogaid na khaparoli sa giya bo' a kazabota ko basa na di khaadn so kakhatankd o kokoman sa ba minggolalan sa Qiyas, ogaid na khaadn sa pnggolalan sa kapakatotoro' o titayan (*Dilalat an Nass*) odi' na sabot a kapakaaayon (*Mafhum al Muwafaqah*).

Aya ibarat o *Illah* a zabotn sa pnggolalan ko basa sa di dn mangingindaw sa *Ijtihad* o *Mujtahid* na so miaaloy ko kiapanothola o Allāh ko manga *Ahlul Kitab* ko katharo' iyan a: ﴿Go pd ko Ahlul kitab so taw a o sarign ka on so pira ka pontir a pirak na ithoman iyan rka, a go pd kiran so taw a o sarign ka on so salad a pirak na di niyan rka ithoman inonta bo o matatap ka on a tomitindg a pzkat﴾ (Ali Imran 75).

Sa miakanggonana'o ankoto a Ayat ko katharo' iyan sa so *Ahlul Kitab* ko kiphapantagn iran ko manga Muslim na dowā lompok: Salompok a thonayin iyan so inisarig on apiya i kadakl iyan a pirak, na adn pman a

salompok a di niyan ithoman so inisarig on apiya i kaito' iyan, na so langowan a kominal ko basa na khasabot iyan so sabap a kapthoman o salompok a paganay a skaniyan so kasasarigi ron a so miangsb ko ginawa niyan sa khasabot roo sa okit a taralbi a opama ka sarigi sa maito' a tamok na thonayin iyan ka kagiya so taw a da' a inam iyan a go di pndonsiyan ko mala' a tamok na di niyan oto pnggolawlaan ko maito' a tamok.

Go pd roo so katharo' o Allāh a: ﴿Go di kano dn khalalim sa diyanka' bo' a koray a od a korma a maito'﴾. Sa miakanggonana'o ankoto a ayat ko lapiyat iyan sa mataan a so Allāh na di niyan plalimn so manga taw sa maito' bo' a shayi' a datar o koray, sa makanggogonana'o to sii ko kiapakadaa ko kakhalalim iran ko makasosobra roo sa kala' sa pnggolalan sa taralbi ka kagiya so Allāh na masosoti ko kapanalimbot a skaniyan i makalalawan a maontol ko langowan a maontol.

Sa katii so sabaad ko manga ibarat o Qiyas:

1. Pitharo' o Allāh a: ﴿Hay so siran oto a miamaratiaya igira inipananawag so sambayang ko alongan a Jumu'at na song kano ko tadm ko Allah (so kapzambayang) sa bagakn iyo so kaphasa﴾ (al Jumu't 9). Giyanka'i a ayat na inisapar iyan ko miamaratiaya so kaphasa ko masa a kapagbangi ko sambayang a Jumu'at, sa anday i kailaya on o Mujtahid na khatoon iyan a aya sabap o kiasapar na skaniyan so kagiya so kaphasa sii sanko'i a waqto na phakasndod ko kathonaya ko sambayang, sa giyankanan a maana na maaadn ko salakaw ko kaphasa sa khakowa niyan so kokoman iyan, apiya pn da bathka o titayan sa so dn so lapiyat iyan, sa so kaphasa ko waqto o bang na skaniyan i pakaasal sankoto a kataks ka kagiya so kokoman iyan na tatap sa minggolalan sa titayan, a go so kokoman iyan a *makruh* odi na haram ko kiazosopaka'i ron, a go so sabap o kokoman na so kababaloy niyan a phakasndod ko sambayang sa khada' so kathonaya on ankoto a taw a aya pnggalbkn iyan na kaphasa sankoto a masa, na so manga kapasadan a salakaw odi na apiya antonaa a galbk a salakaw na skaniyan na sapak (*Far'*) a so da mabathk o titayan so kokoman iyan ogaid na so sabap na matatago' on na so kokoman na phliyot a pd iyan so sabap iyan ko kaaadn a go so kaada', sa khakowa niyan so kokoman o pakaasal sa pnggolalan ko kitaalokn on.

2. Pitharo' o Rasulallah ﷺ a: Di phakawaris so miakapatay (ko miatay a phangowarisan iyan) sa giyankanan a Hadith na inisapar iyan so kapakawarisa ko miakapatay ko miapatay niyan sa khawiswisan ko kapakawaris ko oriyon o kiaadn o manga sabap iyan a so kathonganaya odi na so kiapakakharoma'i, sa giyankanan a kiasapar na miatankd sa minggolalan ko sabap a skaniyan so kiapamakoti o miakapatay ko

kapangwaris ko da pn kaoma o masa niyan sa miapatot on so kawiswisi ron, go kagiya so kapangwaris na limo' na di khaparoli sa ba nggolalan sa kasalaan a skaniyan na siksa'.

Sa giyankanan a Hadith ko lapiyat iyan na aya bo' a kiokom iyan na so kokoman o kapakawaris o miakapatay. Na opama ka bono'a o piagamanatan so miagamanat on a so migay ron sa mapiya a so piakimilikan iyan on so sagintas ko tamok iyan ko oriyen o kapatay niyan sa pinggagaan an iyan so shayi' ko da pn kaoma o masa niyan, odi' na aya inibalas iyan ko mapiya na so marata' na aya iziksa' on na pagwiswisan on sa ithaks ko kokoman o di kaphakawaris o miakapatay sabap ko kaisaisa iran sa sabap.

Sii sankanan a ibarat a so kiabono'a o phangwaris ko phangwarisan iyan na skaniyan i pakaasal (*asl*) a skaniyan so tiaksan (*maqis alaihi*) a miatankd so kokoman iyan sa minggolalan sa titayan a skaniyan so kakhawiswisi sanko'i a miakapatay ko kapakawaris, sa aya *illah* (sabap) o kiawiswisi ron na so kiapamakoti niyan on ko da pn kaoma o masa niyan, na aya sapak a ithaks ko pakaasal na so kiabono'a o pithananan ko mithanan on, a matatago' on so sabap sa ithaalok ko pakaasal sa khakowa niyan so kokoman iyan a so kakhawiswisi ron sankoto a tamok a so miakhabnar iyan.

3. Gowani a itarg o *Umar bin al Khattab* so khikitsan ko madakl san ko sakataw na pitharo' on o *Ali bin Abi Talib* a: Ba nka da mailay a opama ka so sagorompong na mamagogopa' siran ko kapan'khawa ko onta sa sombaliin iran na mbagibagiin iran na photolan ka siran langon sa lima, na pitharo' iyan a oway, na pitharo' o *Ali* a datar anan, na inisogo' o *Umar* so kikitasn kiran langon.

Sabnar a initaks o *Ali* so kikitasn ko sagorompong ko sakataw a taw, sii ko kapaman'khaw o madakl sa tamok sa mbagibagiin iran, sa oman i isa kiran na miakanggolawla sa kasalaan a khapatot on so siksa' a matatankd, sa aya pakaasal na so kiapaman'khaw o sagorompong a aya kokoman iyan na so kiawajib o kapotoli kiran sa lima, sa miatatap oto sa minggolalan ko *Ijma'* o manga *Sahabah* sa aya *sanad* niyan na so titayan o Qur'an a so initompok iyan so kiawajib o kapotol ko ropaan a kapaman'khaw, na aya sapak na so kapamono' o sagorompong sa miaadn on so sabap a so kiabaloy o oman i isa kiran a miakanggolawla sa kasalaan a so misabap on na khiropa skaniyan sa miamono' na ithaalok ko pakaasal sa khakowa niyan so kokoman iyan a so kiapatot o siksa' ko oman i isa kiran, sa di ron makaphrarad so kiapakapd on o salakaw ron sankoto a kasalaan sa oman i isa na ziksaan sabap ko galbk iyan.

SO KABABALOY O QIYAS A BAGR A DALIL

Miasobag so manga Ulama ko kababaloy o Qiyas a bagr a dalil sa maana a ino so *Qiyas* dalil a kitab a piakatindg skaniyan o kitab ka an maknal o *Mujtahid* misabap on so manga kokoman o manga btad a so phagosayin skaniyan o manga titayan sa nggolalan ko kapapayag o kapakatotoro' iyan antaa ka di?.

Mizosopaka' siran sa miagokt so kiazosopaka', sa adn a mitharo' sa so Qiyas na mustahil ko akal, sa adn pman a aya kpit iyan na *wajib* sa minggolalan sa akal, adn pman a ba dn khapakay sa minggolalan sa akal a go minitana' so kiabaloy niyan a simba sa minggolalan ko kitab.

Sa di tano mapzakntal anka'i a manga pamikiran, ogaid na osayin tano so sabaad a somasanka' ko kababaloy niyan a bagr a dalil ka an tano siran masmbag, oriyan iyan na rinayagn tano so manga dalil o *jumhur* a so mitharo' ko kababaloy niyan a bagr a dalil.

Inidalil o somianka' ko Qiyas o ba mabaloy a bagr a dalil so manga ayat ko Qur'an a go so miangatotoon a miakapoon ko manga *Sahabah* a go so tharimaan a akal.

Sii ko Qur'an na pitharo' iran a: So Qur'an na piayag iyan so langowan a shayi' sa da dn a inibagak on o Allāh, ko katharo' iyan a: ***Initoron ami rka so Kitab a inirinayag ko langowan a shayi'*** go so katharo' iyan a: ***Go da a inibagak ami ko Kitab a mlk bo***, na so kaptharo'a ko Qiyas na tokas sankanan a miaaloy a kiarinayag a go kasankaa ko da niyan on kitomann.

Sabnar a miniona tano so smbag sankanan a dalil iran ko kiaosaya tano ko kababaloy o *Sunnah* a bagr a dalil, sa so kiarinayag o Kitab na matitimbl kna' o ba zasagintasa, sa di mipndaraynon so manga dalil a salakaw sa pantag ko kapzagintasa on. Sa so katharo'a ko Qiyas na kna' o ba tokas ko kiarinayag o Qur'an sa datar o katharo' iran, ogaid na skaniyan dn so kanggalbka ko maana o titayan a go so kapakablanga ko goliling iyan a skaniyan na phagndod sii rkaniyan, sa hiaram iyo so Qiyas a da sii ko Qur'an so kiaharam iyan.

Pitharo' iran ko ika dow a: Mataan a so Qur'an na inisapar iyan so kaonoti ko antaan a pamikiran (anibanib) sii ko madakl a manga ayat ko katharo' o Allāh a: ***Da' a phagonotan iran a rowar ko antaan a pamikiran a so antaan a pamikiran na da' a khibgay niyan ko bnar a mlk bo'*** (an-Najm 28). ***Go da' a phagonotan o kadaklan kiran a rowar sa antaan a pamikiran, mataan a so antaan a pamikiran na***

da' a khibgay niyan ko bnar a mlk bo' (Yunus 36 . Na so Qiyas na di phakaliyo ko kababaloy niyan a antaan a pamikiran ka kagiya makatitindg ko antaan a pamikiran o *Mujtahid* ko katharo'a niyan sa aya sabap o kokoman o pakaasal na giya'i, oriyan iyan na antaan a pamikiran iyan so kapakandadatar o sapak sii ko pakaasal sii sankoto a sabap sa khabaloy a isasapar sa di khabaloy a bagr a dalil ko kakhatokawi ko manga kokoman o Allāh.

Sa aya izmbag kiran na, so miaaloy a antaan a pamikiran a inisapar sankoto a manga ayat na skaniyan so miaadn a antaan a pamikiran ko manga kokoman a paratiaya (*Ahkam I'tiqadiyyah*) a so mitotoro' ankoto a kinilapiyat o ayat ka kagiya aya piangni roo na so kata'o a mithakna' a gtas (*Ilm Yaqini*), na so pman so antaan a pamikiran sii ko manga kokoman a kanggalbk (*Ahkam Amaliyyah*) a so pnggalbk sa pnggolalan ko Qiyas na kna' o ba sasaparn. Sa ba nka di khailay a sosogoon tano ko kapnggalbka ko manga papayag a maana o Qur'an a go so *Sunnah* a aya khibgay niyan a maana na antaan a pamikiran.

So pman so kinowa iran a manga dalil a manga rarad o manga *Sahabah*, na pitharo' iran a: Miapanothol a miakapoon ko manga *Sahabah* a manga rarad a madakl a pphamaawingn iyan so pamikiran a go so kanggalbka on, na so Qiyas na pamikiran na khabaloy a papaawingn sa kiaopakatan, Pd on so miakapoon ko Umar a pitharo' iyan a: *Pananggila'i niyo so khirk ko pamikiran ka mataan a siran na manga rido'ay o agama sa inidaplak siran o Sunnah o ba iran milahar sa aya pitharo' iran na so pamikiran iran na miadadag siran a go miakadadag siran.*

Go so miapanothol a miakapoon ko *Ali* a pitharo' iyan a: *Opama ka so agama na howaan sa nggolalan ko pamikiran na so palad o talompa' na aya patot a sapon (a ig ko kaphagabdas) a di so likod iyan.*

Go so miapanothol a miakapoon ko *Ibn Mas'ud* a pitharo' iyan a: *Igira pitharo' iyo ko agama niyo so Qiyas na khahalal iyo so kadaklan ko nganin a hiamam o Allah, a go khaharam iyo so madakl a nganin a hialal o Allah, go pitharo' iyan a; So manga Ulama rkano na aya rkano manga pipiya sa phangaada siran sa howa so manga taw sa manga olowan a manga boda sa ithaks iran so nganin a da maadn ko nganin a miaadn.*

Go pitharo' o *Ibn Abbas* a: *Mataan a so Allah na da niyan bgan ko isa a kikokomn iyan ko pamikiran iyan, sa pitharo' iyan ko Nabi niyan a; Ka an ka mikokom ko manga taw so nganin a piakipamikir rka o Allah. Sa da niyan tharo'a a so piamikir ka na aya nka ikhokom.*

So Smbag: Na mataan a miatankd kiran so kiatharo' a ko kakhawaa ko pamikiran sii ko manga rarad a madakl a di khasanka', na amay ka miatankd anka'i a manga rarad a miakapoon kiran na patot so kapakapagayona sankan'a a dowa sosen, sa prorann so manga rarad a so piamaawing iyan so pamikiran a go so qiyas sa sii oto ko pamikiran a binasa a so miakambowat sa rarad o baya' a ginawa a go so *Qiyas* a mimbabalaka' iyan so titayan, sa thaawiln iyan so titayan ka an misampay sabap ko bantak iyan ko shayi a matnd'o', a go so *Qiyas* a khaawidan iyan so khirk on sa mbokln iyan so kilangagn ko manga titayan a go so katokawi ko kapakatotoro' iyan, sa giyanan na *Qiyas* a binasa sa da' a sankaan on, ka kagiya aya darpa' o *Qiyas* a mapiya na sii ko masa a da' a khatoon a titayan.

Sa mitotoro' oto o katharo' o *Umar* a: Inidaplak siran o *Sunnah* o ba iran milangag na mianaro' siran ko pamikiran iran, sa pangangalk anan ko sagorompong a matnd'o' a skaniyan so inindaraynon iyan so kilaharn ko manga titayan sa aya siarigan iyan na so pamikiran iyan a binasa a so sabap a kiadadag iyan a go miadadag iyan so salakaw ron.

So katharo' o *Ibn Mas'ud* a khowa so manga taw sa manga olowan a manga boda a ithaks iran so da maadn ko nganin a miaadn. A go so katharo' iyan a: Mihalal iyo so kadaklan ko nagnin a hiaman o Allāh a go miaharam iyo so kadaklan ko nganin a hialal o Allāh, sa makatotoro' oto sa datar o katharo' o *Umar*.

So pman so katharo' o *Ali bn Abi Talib* a: Opama ka so Agama na pnggolalan sa pamikiran... Sa taman ko kapos iyan, na aya maana nan na opama ka so langowan o agama na khowaan sa nggolalan sa pamikiran na so didalm (palad) o bakiya na aya patot a sapon a ig a di so likod iyan, sa aya mitotoro' oto na so sabaad ko manga kokoman o *Shari'ah* na di praotn a akal so maana niyan, sa ba on pakanggolalana so *Qiyas*.

Sii pman ko akal na: pitharo' iran a, so *Qiyas* na katatagoan sa sankaan *Shub'hat* ko pakaasal iyan, ka kagiya so ropaan (*wasf*) a so phakatanaan tano ko kokoman na di mababathk o titayan na so katndo'a on sa nggolalan sa pamikiran na di ron khapokas so sankaan na so kokoman a matatankd misabap on na matatankd a kabnar o Allāh na da' a okit a kathankda ko kabnar o Allāh sa nggolalan sa adn a matatago' on a sankaan, ka kagiya so Allāh na khagaga niyan a katankda niyan on sa nggolalan sa okit a da' a sankaan on, na amay ka miaadn so sankaan ko *Qiyas* na so kanggalbka on na batal a binasa.

So Smbag: So matag kaadn o sankaan sii ko Dalil na di niyan khabaloy a batal a khisapar iyan so kanggalbka on, ka kagiya aya sndadan iyan na so kabaloy anka on a antaan a pamikiran na so kitab na piakay niyan so kanggalbka ko aya mabagr on na so katatago' on o antaan a pamikiran ko kasabota ko manga titayan a mibdabida', sa o aya bo' a nggalbka tano na so manga gtas a titayan na da' a khatankd ko manga kokoman a rowar sa maito', na so katharo' iran a so Allāh na khagaga niyan so katankda niyan ko manga kokoman sa okit a da' a sankaan on na di kiran oto phakanggay a gona, ka kagiya tiarima' tano so kakhagagaa o Allāh sankoto, na tharo'on tano a; Mataan a so Allāh na adn a kiabayaan iyan a nganin ko talikhodan o manga titayan a skaniyan so kapagijtihad a skaniyan i pinakamaporo' a sosen o simba, na o da oto na ino phamakaoma so kadaklan ko manga titayan a antaan a pamikiran so kapakatotoro' iyan ko manga kokoman, a go ino phamakaoma so manga sabap a madakl sii ko Kitab o Allāh a go so *Sunnah* o Rasulullah ﷺ.

Inidalil o Jumhur ko kababaloy o Qiyas a bagr a dalil so Kitab a go so *Sunnah* a go so Akal:

So sii ron ko Kitab na: Kinowa iran a dalil so matitimo' a manga ayat a pd on so katharo' o Allāh a: **﴿Skaniyan so iniliyo niyan so siran oto a manga kafir a pd ko Ahlul Kitab ko manga ingd iran ko paganay a kaliyota kiran a da niyo pamikira o ba siran makaliyo, sa aya antangan iran na phakalinding kiran so manga kota iran phoon ko Allah na tialingomaan siran o Allah ko da dn sa itongan iran, sa inititik iyan ko manga poso' iran so kalk sa pphaminasaan iran so manga walay ran sa so dn so manga lima iran a go so lima o miamaratiaya sa pamimikiran kano hay manga lalantas i pamikiran﴾** (al Hashr 2).

Giyanka'i a ayat na pianothol iyan so btad o *Bani an Nadhir*, a go so miaadn kiran a pd sa kandonsiyan a go so minisogat kiran a pd sa siksa' a balas o kiapanalimbot iran, oriyan iyan na siogo' iyan so manga lalantas i pamikiran sa kapamimikiran iran a skaniyan so kakowa sa thoma ko miambtad anka'i a manga taw sa di ran golawlaan so pinggolawla iran ka an siran di khasiksa' sa datar o kiasiksa' iran.

1. So *Banu an Nadhir* na sagorompong a manga yahudi andadatoan i *Ka'ab bin al Ashraf*, sa aya thotholan kiran na miakiphasada siran ko Rasulullah ﷺ. sa di ran pridoon a go di ran thabangan, na gowani a tabann so manga Muslim ko kiathidawa sa *Uhud*, na inipayag iran so kiaridoa iran ko manga Muslim sa inithabanga iran so manga *Quraysh* sa phagisaisa siran ko kanggarobata iran ko Rasulullah ﷺ na piangni kiran o Rasulullah ﷺ a kaawa' iran sa *al Madinah* sa bigan iyan siran sa masa a sapolo gawii, na

miakaoma kiran so sabaad ko manga *Munafiq* sa migay siran sa diyandi sa thabangan iran ankoto a manga *Yahudi*, na liniyot siran o Nabi ﷺ sa miakadowa polo' a go isa ka gagawii, na gowani a kadaan siran sa panginam ko tabang o manga *Munafiq* na initambon o Allāh ko manga poso iran so kalk na miangni siran sa kapagompiya'i sii ko Rasulullah ﷺ na so mianka' so Rasulullah ﷺ sa aya bo a pipharo niyan na phakaawa siran sa *al Madinah*, sa aya bo' a khaawidan iran ko manga tamok iran na so khakna a onta sa liyo ron so manga gomaan na inidndg siran sa *Khaybar* a go sa *al Hirah*, a go sii sa *Sham*.

Gianan i paganay a kaliyot iran, aya maana niyan na so kiapakaliyo iran ko ingd iran, oriyan iyan na inidndg so kaposan kiran a malalamba' ko masa o *Umar bin al Khattab*, sa giyoto i kaposan a kialiyot iran.

Giyoto na lalangan kiran a go payagan a mataan a aya sosonan o Allāh ko manga kaadn iyan na so minggolalan ko isa a shayi na pnggolalan ko datar iyan, na go so pphamangisabap na mitotompok ko manga sabap iyan, sa anday kaadn o sabap na maadn so misasabap on, na da' so Qiyas a rowar sa kitaalokn ko saginda san ko saginda niyan ko kimbngan on ko kokoman iyan a go so kitompokn ko kokoman san ko sabap iyan sa khaadn a pd iyan ko kakhaadn iyan, sa khabaloy so ayat a kasogo' ko btad a lankap a mararankom iyan so *Qiyas* a go so salakaw ron, sa so kasogo' na phakabgay sa sabot a isosogo' o kitab sa di dn pagilayin so kababaloy niyan a *wajib* antaa ka *sonat*, sa datar oto a sii ko kakhawaa ko manga dalil na sii ko kalalankap o lapiyat iyan kna' o ba sii ko kattndo' o sabap iyan (*bi umum al lafd la bi khusus as sabab*) pd roo so katharo' o Allāh a: **﴿Hay so miamaratiaya onoti niyo so Allah a go onoti niyo so Sogo iyan, a go so khirk ko btad a pd rkano na amay ka masobag kano sa nganin na ndodn iyo skaniyan ko Allah a go sii ko Sogo' amay ka miaadn kano a paparatiayaan iyo so Allah a go so alongan a maori ka giyoto na mapiya a go tindos a kapamimikiran﴾** (an Nisa' 156).

Sii sank'a'i a ayat na inisogo' o Allāh ko miamaratiaya ko masa a kasobag iran ko nganin a da' a kokoman iyan a mapayag a phoon ko Allāh a go so Sogo' iyan, a kindodn iran on ko Allāh a go so Sogo' iyan, sa aya maana ankoto a kapangndod ko Allāh a go so Sogo' iyan na so kindodn ko nganin a kazosopakan sii ko Kitab o Allāh a go sii ko *Sunnah* o Rasulullah ﷺ sa ithaalok so saginda ko datar iyan, na so makapndatadatar na ithaalok ko marani ron i kapakasasaginda, sa di oto khamata-anan inonta bo' o makapagpda' siran sii ko sabap (*illah*) sa magndod so btad sii ko khisogo'on ko *Qiyas* sa opama ka kowaa tano sii sankoto a kinisogoon ko kapamimikiran ko ayat a miaona a rakhs o inibgay o Allāh a pd sa manga ibarat sii sa Qur'an, na khaparo rkitano a katharo'a tano, sa so Kitab na

inisogo' iyan so *Qiyas* apiya pn di bathk ogaid na so galbk o *Rasulullah* ﷺ a so pphayag ko miapagn's on na miapakada' iyan so kapaparampang on.

Sii pman ko *Sunnah*, na paganay ron; na so miapanothol a mataan a so *Rasulullah* ﷺ na gowani a sagoon iyan so *Mu'ad bin Jabal* sii sa *Yaman* na pitharo' iyan on a: Antonaa i ikhokom ka? Na pitharo' iyan a so *Kitab o Allāh*, na pitharo' iyan a amay ka di nka on matoon so kokoman, na pitharo' iyan a: So *Sunnah* o *Rasulullah* ﷺ, na pitharo' iyan a may ka di nka on matoon? Na pitharo' iyan a, phagijtihad ako ko pamikiran akn sa di ako phlbolbod, na pitharo' iyan a: So bantogan na rk o *Allāh* a so inayonan iyan so sogo' o Sogo' o *Allāh* ko nganin a ikhasoat o *Allāh* a go so Sogo' iyan.

Sa giankanan a *Hadith* na tiankd iyan so onayan o *Ijtihad* sa pamikiran ko masa a da' a khato'on a titayan a pd ko *Qur'an* a go so *Sunnah*, so kapagijtihad sa pamikiran na lankap a romarankom ko *Qiyas* a go so salakaw ron, sa khaadn so *Qiyas* a mapapakay sa minggolalan sa idin o *Rasulullah* ﷺ.

Ika dowā; So miapanothol a pd ko manga taks (*Qiyas*) o *Rasulullah* ﷺ a skaniyan na madakl:

Pd on so pianothol o *Abu Daud* a miakapoon ko *Umar* a pitharo' iyan a: Kiagdian ako ko karoma ko na kiaarkan akn a sakn na giiphowasa, na somiong ako ko *Rasul* ﷺ na pitharo' akn a hay *Rasulullah* ﷺ miakanggolawla ko sa mala' a btad a miakaark ako a sakn na giiphowasa, na pitharo' o *Rasulullah* ﷺ a: Antonaa i pamikiran ka opama ka miamomog ka a ska na giiphowasa? Na pitharo' iyan a da' a marata on, na pitharo' o *Rasul* ﷺ a antonaa i marata roo? (sii sankoto a kiapakaark iyan). Sa piayag iyan sa so kaark na di niyan khabinasa so powasa sa datar o kapamomog, ka kagiya so kaark na khalkaan iyan so okit a kakhatonay o kabaya', sa di khaparoli sa ba matonay so kabaya' sa skaniyan bo', na so kisoldn ko ig sa ngari na khalkaan iyan so okit a kainom, ogaid na di khatarotop so kainom sa ba giya bo' a kapamomog o taw. Sa giyanan na *Qiyas* a mapayag sa initaks iyan so kaark ko kapamomog a siran na pangonaan o galbk a phakabinasa ko powasa, na kagiya so kapamomog na da niyan mabinasa so powasa na datar oto a so kaark na di niyan khabinasa.

Go pd roo so katharo' iyan ko kahaharam o *Sadaqah* ko mbawataan o *Hashim* a: Antonaa i pamikiran ka o pama ka so inipamomog ka na paginomn ka?.

Initaks iyan so *Sadaqah* a skaniyan so inibgay o manga taw a pd ko tamok iran a da' a arga' iyan sii kiran sii ko ig a miaosar ko kiapamomog a palaya siran miaosar a adn a marzik on a so ginawa na pzankaan iyan, go datar oto so pitharo' iyan ko babay a *Khath'amiyyah*, gowani a iiza' iyan ko Rasulullah ﷺ so kathonaya niyan ko Hajji a para ki ama' iyan a miawafat na da makanayk, sa pitharo' iyan on a opama ka so ama' aka na adn a bayadan iyan ino mbayadan ka on? Na pitharo' iyan a: Oway, na pitharo' o Rasul ﷺ a: ***So bayadan ko Allah na aya patot a bayadan.***

Sabnar a initaks iyan so katonaya ko kabnar o Allāh a so Hajji sii ko katonaya ko manga bayadan ko oripn a langon siran dn na khisampay ran so gona sii ko miatay, sa khapokas iyan on so siksa', sa pitharo' o Rasulullah ﷺ ko manga taw a iniiza' iran on ko kabayadi ko powasa a *Ramadhan* sa marropt so manga gawii niyan a: Mialay nka opama ka adn a bayadan ka na miayad ka on sa salad a go dowalad ino khatarima oto sii rka? Na pitharo' iyan a: Oway, na pitharo' o Rasul ﷺ a; so Allāh i patot a mbgay sa kaloag a go kadapay.

Giyanan i sabaad ko manga taks a miakambowat ko Rasulullah ﷺ. a katitindgan iyan so smbag sii ko manga pakaiza' o pphangingiza', sa adn a masa a phakaampl ko phagiza' so kasmbaga niyan on sa mamantk ogaid na aya kapzmbag iyan na giinggolalan sa kasaginda ko datar iyan ka an masabot o pphangingiza' so smbag o pakaiza' iyan, na so kaphagosara o Rasul ﷺ sankā'i a okit ko kasmbag na dalil a mapayag sa mataan a so *Qiyas* na btad a matatankd sii sankā'i a *Shari'ah*.

So pman so manga rarad a miakapoon ko manga *Sahabah* na sabnar a inisampay ko zampayan a *Ijma'* sa lomiankap so kaphagosara iran ko pamikiran sii ko manga btad a kaadaan sa manga titayan a skaniyan na madakl. Pd on so kiakokoma iran ko kiapakasambi' o *Abu Bakr* a dato sa taks ko kiapakasambi'a on o Rasul ﷺ a *Imam* o manga taw ko sambayang ko masa dn a kapasangi ron ko kapkhasakit iyan, sa pitharo' iran a, ***Miasoat on so Rasulullah ko btad o agama tano, na di tano ron khasoat ko btad o doniya tano***, na opama ka adn a titayan a phoon ko Rasulullah ﷺ na kowaan iran a daawah a go itogalin o manga panonothol sii rki tano.

Go pd roo a so *Abu Bakr* na inisana niyan so kadato ko *Umar* ko oriyen iyan sa initaks iyan ankoto a kinibgan a pasad ko kadato (*ahd*) sii ko kapasadan ko *Bay'ah*, ka kagiya skaniyan i *Imam* o manga Muslim a mitatayakop on so btad sii ko langowan a kamapiyaan iran sa pithindgan iyan so tindg iran sii sankoto a go so kiatimo'a ko dowalad a katndo sa dato a langon ankoto a dowalad na makapopoon ko taw a kapapatotan on, ka so

manga Muslim na patot a tndoon iran so *Imam* sa pakaasal, na so *Imam* na patot a tomndo sii kiran ka kagiya aya iran akila a sasarigan.

Go pd roo so miapanothol a so *Umar* na gowani a tharo'on on a so *Samurah bin Jundub* na kominowa ko manga padagang a manga Yahudi sa *Kham'r* sii ko ika sapolo bagi a go piakada' iyan so kiarmbis iyan (*takhlil*) sa piphasa niyan, sa pitharo' o *Umar* a: Biono' o Allāh so *Samurah* ba niyan di katawi a so Rasulullah ﷺ na pitharo' iyan a; pimorkaan o Allāh so manga Yahudi a hiaram iyan kiran so manga sibo a binatang na piphasa iran na kiyan iran so manga arga' iyan, sa initaks o *Umar* so *kham'r* ko manga sibo' a so kiaharama on na hiaram pn so arga' iyan.

Go pd roo so kinitaksn o *Ali* ko kikitasn ko madakl sii ko sakataw, sii ko kapaman'khaw o madakl sa satiman a onta, sa palaya siran khasiksa'.

Go pd roo so miapanothol ko thotholan ko *Ammar bin Yasir* gowani a mabono' a skaniyan na pd ko pagtaw o *Ali* na miaaloy ko *Muawiyyah* so katharo' o Rasulullah ﷺ a: *Doan iyan so Ammar a khabono' o sagorompong a phangalandada*. Na pitharo' o *Muawiyyah* a: Aya miakapatay ron na so taw a piakaliyo niyan, na inisampay oto ko *Ali* na pitharo' iyan a, *Samanoto na so Rasulullah na skaniyan i miakabono ko Hamzah* !? (ka kagiya aya kiapakaliyo niyan ko kiathidawa' na so Rasulullah ﷺ).

Giyanka'i a manga rarad a go so salakaw ron a madakl na makatotoro' sa mataan a so manga *Sahabah* o Rasulullah ﷺ na inosar iran so *Qiyas* sa da dn a sankaan on o isa kiran bo' ka o adn a somianka' on na misampay rki tano.

So pman so Pamikiran na: Mataan a so manga titayan a kitab sii ko Qur'an a go so *Sunnah* na katatamanan a go madidiyanka', na so pkhitana' a pphakapoon ko manga taw a pd sa manga btad na di katatamanan ogaid na giimbagobago ko oman i kotika, na di tharimaan a akal o ba so manga titayan a katatamanan na ba kapooni o manga kokoman a kitab sa pantag ko di pthaman a btad, ka kagiya da niyan rki tano kasawa'i langon so manga kokoman o Allāh, sa di dn dowadowa na maadn so pkhapoonan a salakaw a talikhodan o manga titayan a khasawaan iyan rki tano so manga kokoman o pphamangitana' a manga btad a pkhabago, sa aya marani roo a okit na so *Qiyas* ka kagiya ron matatago' so kaphakandoda ko datar san ko datar iyan a go so kapakaplagida kiran sa kokoman, ka kagiya so mitad ko kitab na piakanggolalan iyan so manga kokoman sa pantag sa kamataani ko manga kamapiyaan o manga oripn o Allāh, na amay ka makaplagid so

btad a minitana' a da' a miaaloy ron a kokoman sii ko btad a adn a miaaloy ron a kokoman sii ko ropaan a skaniyan i katatagoan ko kamapiyaan na aya pangni o kaontol na so kapakaplagid iran sii ko kokoman a so aya phakamataan sankoto a kamapiyaan a babantakn o kitab ko kiabtad iyan sa bitikan.

Sabap san na miapayag rkitano so karayag o katharo' sa khabaloy so Qiyas a pakaasal a pd ko manga pakaasal o kitab a pphangndodan ko kapzawa'i ko manga kokoman o Allāh ko pphangababago a manga btad a da'a miapayag on a titayan ko kapakatotoro' iyan a mapayag.

Manga Oripn o Allah:

Giyanan i paganay a bandingan ko kataks (Qiyas) a da pn masamporna' so osayan anan, sa adn a phakatondog a khutbah a ron khasamporna' ankanan a bandingan. Misabap san na managontaman tano a manga Muslim ko kapakala' o sabot tano ko Islam sa nggolalan sankai a kapangnal ko bandingan o manga khutbah tano.

وَأَقُولُ قَوْلِي هَذَا وَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ لِي وَلَكُمْ وَلِسَائِرِ الْمُسْلِمِينَ مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ فَاسْتَغْفِرُوهُ
إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ.

Wa aqūlu qawlī hādā wa astagfirullāha lī wa lakum wa lisāiril Muslimīn min kulli dambin fastagfirūhu innahu Huwat Tawwābur Rahīm.